

Sesja naukowa
„Białystok w 80-leciu. W rocznicę odzyskania niepodległości
19 II 1919 – 19 II 1999”
Białystok, 19 lutego 1999 r.

W osiemdziesiątą rocznicę odzyskania niepodległości przez Białystok Instytut Historii UwB zorganizował sesję naukową poświęconą tym wydarzeniom oraz dziejom miasta i regionu z perspektywy ostatniego osiemdziesięciolecia. W konferencji wzięli udział obok historyków także socjologowie i językoznawcy. Uroczystość zaszczyciły władze miasta z prezydentem Ryszardem Turem na czele oraz wyjątkowo licznie zebrana publiczność, w tym dużo młodzieży szkół średnich. Otwarcia sesji dokonał wicedyrektor Instytutu Historii dr hab. C. Kukło. Dziekan Wydziału Humanistycznego prof. dr hab. A. Dobroński także serdecznie powitał przedstawicieli władz i zebraną publiczność.

Pierwszy referat, zatytułowany „Białystok – odzyskiwanie niepodległości (listopad 1918 – luty 1919)”, wygłosił mgr Adam Miodowski. Podkreślił on, że także w Białymstoku podjęto próbę odzyskania niepodległości już w listopadzie 1918 roku, jednak akcja ta została po kilku dniach stłumiona przez siły niemieckie. Na Wschodzie Niemcy ciągle pozostawali bardzo silni i chcieli zachować kontrolę nad szlakiem kolejowym wiodącym z Ukrainy do Prus Wschodnich. Tak więc na pełną niepodległość trzeba było poczekać do lutego roku następnego.

Następnie swoje uwagi i przemyślenia zaprezentował dr Jan Jerzy Milewski w wystąpieniu pt. „Między Warszawą a Wilnem”. Podkreślił on szczególne położenie Białegostoku i województwa, oraz jego „ciążenie” z jednej strony ku Wilnu, ale także ku Warszawie. Do tego dochodziła jeszcze bardzo skomplikowana struktura narodowościowa i Wilno było ważnym ośrodkiem kulturalnym i religijnym dla wielu narodów zamieszkujących kresy północno-wschodnie II Rzeczypospolitej.

Kolejne wystąpienie dr Józef Maroszek poświęcił Kościołowi św. Rocha jako pomnikowi Niepodległości. Zostało ono oparte na kwerendzie w archiwach petersburskich. Budowa nowych kościołów w Białymstoku była w okresie zaborów hamowana przez władze carskie. Niektóre projekty mogły więc doczekać się realizacji dopiero w okresie II Rzeczypospolitej. Projekt kościoła na wzgórzu św. Rocha powstał w pracowni Piusa Dziekońskiego. Jego autorem był architekt Oskar Sosnowski. Świątynia zastąpiła rozebraną kaplicę św. Rocha. Imponujący obiekt dobrze wpasował się w historyczny układ urbanistyczny miasta. Inkastellowana architektura kościoła św. Rocha nawiązuje do architektury sakralnej Wielkiego Księstwa Litewskiego, a także Jasnej Góry.

Prof. dr hab. Antoni Mironowicz mówił z kolei o świątyniach prawosławnych na Białostocczyźnie po roku 1918. Podkreślił on, że kościół obrządku wschodniego był od zawsze w Bia-

łymstoku, a w 1918 r. było w tym mieście osiem świątyń prawosławnych (w tym cztery garnizonowe cerkwie pułkowe). Najważniejszą była oczywiście cerkiew św. Mikołaja. W okresie międzywojennym niektóre cerkwie (zwłaszcza garnizonowe) przekształcono w kościoły katolickie. Zasadnicze zmiany dały się zauważyć dopiero po roku 1981, kiedy to zaczęły powstawać nowe parafie prawosławne i cerkwie. Obecnie funkcjonuje 10 parafii prawosławnych i dynamicznie rozwija się budownictwo świątyń prawosławnych.

Po przerwie efekty swoich badań mogli zaprezentować nie tylko historycy, ale też przedstawiciele innych dyscyplin naukowych. Prof. dr hab. Jan Nosowicz omówił nazewnictwo ulic w Białymstoku i zmiany z tym związane. Masowe przemiany spowodowane były głównie zmianami politycznymi. Po roku 1989 zauważalna jest między innymi tendencja do przywracania starych przedwojennych nazw ulic oraz nadawania nazw związanych z regionem.

Następnie socjolog prof. dr hab. Andrzej Sadowski przedstawił referat pt. „Białystok jako miasto zróżnicowane etnicznie”. Demokratyzacja życia społeczno-politycznego nie eliminuje procesów etnicznych, a czasem je nawet aktywizuje. Białystok był w XIX w. miastem żydowsko-polskim, następnie w latach 1919-1939 miastem polsko-żydowskim, w którym Żydzi zachowywali silną odrębność i segregację terytorialną. W okresie 1945-1980 było to zdaniem referenta miasto polskie, a po roku 1980 miasto polsko-białoruskie. W Białymstoku nie ma gett etnicznych, ale obie główne grupy narodowościowe zachowują silną więź społeczno-etniczną (rodzinną, towarzyską). Potencjalnie niebezpieczne jest nakładanie się podziałów etnicznych na polityczne i światopoglądowe. Referent podkreślił, że w mieście zachodzi proces instytucjonalizacji grup etnicznych i ich uobywatelnienia.

Prof. dr hab. Witold Marciszewski przypomniał światowej sławy matematyków związanych z Białostoczczyzną. Podkreślił on, że polska logika matematyczna w okresie II Rzeczypospolitej była na bardzo wysokim, światowym poziomie. Z regionem białostockim związani byli wybitni naukowcy (pochodzenia żydowskiego): Emil Post (1897-1954) i Alfred Lindenbaum (1904-1941). Urodzony w Augustowie E. Post wyemigrował do USA, ale często przypominał polskie korzenie. Z kolei A. Lindenbaum przebywał w Białymstoku w latach 1939-1941.

Ostatnie wystąpienie prof. dr hab. Adam Dobroński poświęcił na refleksje nad obrazem Białegostoku widzianego oczyma przyjaciół i obcych. Nie zawsze były to oceny dla miasta przychylnie i pozytywne. W początkach II Rzeczypospolitej obraz miasta rysował się raczej w ciemnych barwach (miasto brudne, bez perspektyw rozwoju gospodarczego). Po doświadczeniach wojny 1920 r. miało ono opinię także miasta „komunistycznego” i „ruskiego”. Ale z czasem Białystok doczekał się też bardziej przychylnych ocen; zwracano uwagę na życzliwość mieszkańców, zaradność i energię przemysłowców oraz przebudowę centrum miasta.

Po wystąpieniach referentów rozwinęła się dość ożywiona dyskusja. Następnie Dziekan prof. dr hab. Adam Dobroński dokonał krótkiego podsumowania sesji i zapowiedział publikację materiałów pokonferencyjnych. Warto podkreślić, iż obrady przebiegały w serdecznej i przyjaznej atmosferze, o co postarali się organizatorzy. Przebieg spotkania oraz zainteresowanie ze strony publiczności wykazały potrzebę organizowania tego typu sesji w przyszłości.

Jan Snopko